

історичної традиції. Київська держава у XIII–XIV ст. була більш подібною до варварських королівств пізньоримської епохи, ніж до країн переднового часу.

Список використаних джерел:

1. Восточные славяне. Антропология и этническая история / Ин-т этнологии и антропологии РАН, Ин-т археологии РАН, Ин-т общ. генетики РАН; Под ред. академика РАН, д. и. н., проф. Т. Н. Алексеевой. – 2-е изд., доп. – М.: Науч. мир, 2002. – 341 с.
2. Єльніков М. В. Резиденція беклярбека Мамаєва і місто Орду (до 60-річчя дослідження Кучугурського городища) / М. В. Єльніков // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2013. № XXXVI. – С. 28-32.
3. Романов Б. А. Люди и нравы Древней Руси / Б. А. Романов – М.: Ломоносовъ, 2013. – 218, [1] с.
4. Рохлин Д. Г. Болезни древних людей (кости людей различных эпох – нормальные и патологически измененные) / Д. Г. Рохлин – Ленинград: Наука, 1965. – 303 с.
5. Getz F. M. Black Death and the Silver Lining: Meaning, Continuity, and Revolutionary Change in Histories of Medieval Plague / F. M. Getz // Journal of the History of Biology. – 1991. – Т. 24, № 2 (Summer, 1991). – С. 265-289.
6. Lerner R. E. The Black Death and Western European Eschatological Mentalities / R. E. Lerner // The American Historical Review. – 1981. – Т. 86, № 3 (Jun., 1981). – С. 533-552.
7. Mackenbach J. P. Dances of death, occupational mortality statistics, and social critique / J. P. Mackenbach // The BMJ. – 1996. – Т. 313, (21-28 December 1996). – С. 1587-1591.

Понікаровська Н.А.

*аспірант кафедри культурології і медіа-комунікацій,
Науковий керівник: Панков Г.Д.
доктор філософських наук,
професор кафедри культурології і медіа-комунікацій,
Харківська державна академія культури*

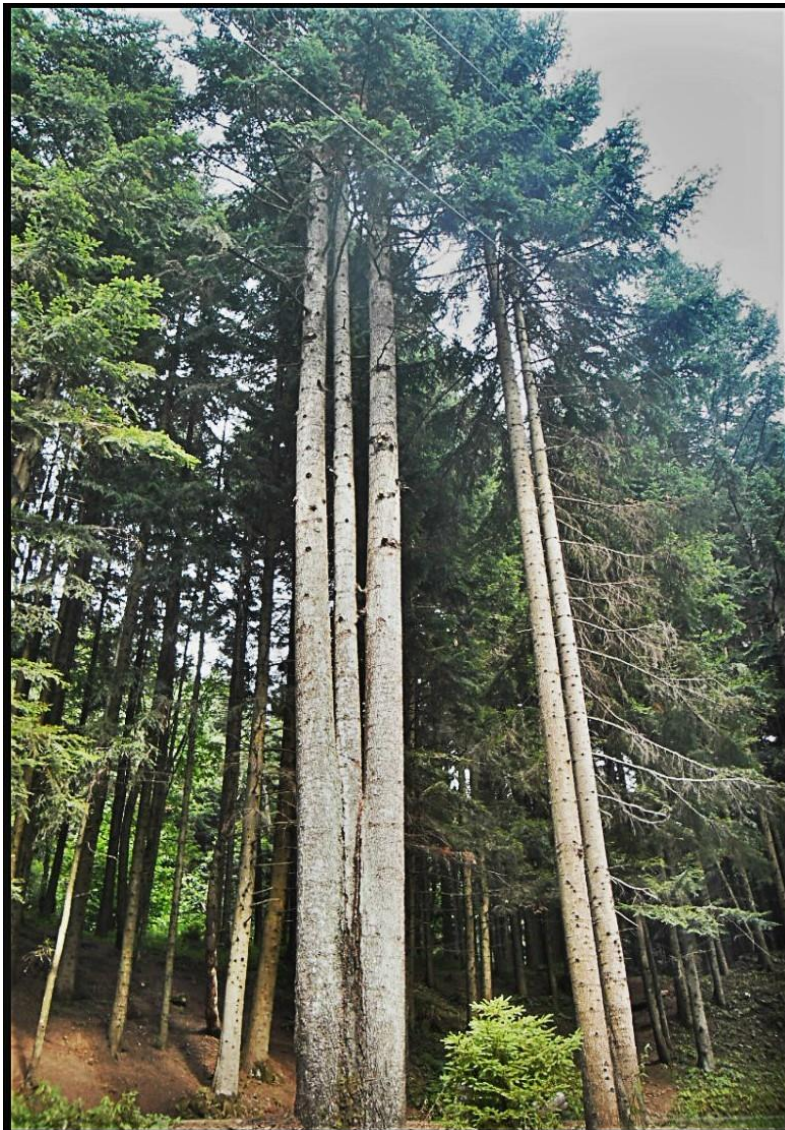
ЛЕГЕНДА «ТРИ СЕСТРИ» В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ БАТЬКІВСЬКОГО ПРОКЛЯТТЯ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Постійний технічний прогрес, створення нових міжкультурних комунікаційних каналів, що у XXI столітті досягають воістину планетарних масштабів, прискорюють процес культурної глобалізації, який, попри всі його позитивні сторони, несе в собі загрозу існуванню і функціонуванню національних культур: «Мова йде про тенденцію формування глобалізованих «однорідних» засобів масової інформації, мистецтва, поп-культури» [4, с. 273]. З метою багатоаспектного вивчення української культури і її окремих елементів, таких як традиції, звичаї, обряди, в даних умовах особливої актуальності набуває збирання і дослідження національного фольклору.

Термін «легенда» походить від латинського слова *legenda*, і перекладається як «те, що можна прочитати». Пройшовши довгий шлях від оповідання про життя святих мучеників, даний жанр переходить до усної народної традиції, де отримує

нові художньо-композиційні риси. Особливістю легенди є те, що зазвичай у її основі лежать події, що дійсно відбулись, прикладами чого є легенди про Іллю Муромця, моці якого покояться в Києво-Печерській лаврі. У варіанті фольклорного жанру оповідання прикрашається багатьма фантастичними подробицями і обставинами. Зазначаючи цей факт В. Даль, поряд з іншим, визначає цей термін і як «переказ про чудесну подію» [1, с. 247]. Таким чином, під час аналізу пропонованої легенди ми будемо виходити з того положення, що її виникненню сприяли певні події або побутуючі світоглядні уявлення.

Текст легенди: «Колись давно тут жили мати з трьома доньками. І такі ті доньки були неслухняні, такі не працюваті, що одного разу мати їм сказала: «Як ви не хочете робити для себе, то будете робити для інших!» І тоді перетворились ті сестри на височенну смереку. Так і стоять вони досі і виконують бажання людей, а мати по одному прощає їм гріхи, що вони скоїли проти неї своєю непокорюю і неслухняністю» [3]. Разом з переказом даної легенди місцеві жителі демонструють три смереки, що ростуть із спільного кореня (*фото*), але додають, що «де правда, а де вигадка – ніхто не знає».

(Світлину зроблено автором у містечку Сколе Львівської області у 2015 році)

Основним подієвим моментом в даній легенді є батьківське прокляття, що перетворило сестер на смереку. Батьківське прокляття є досить специфічним актом, витоки якого сходять корінням до давньослов'янської дохристиянської культури, і актуалізуються через розуміння роду як єдиного «організму», в єдності з яким людина здійснює своє безперервне як земне, так і посмертне буття. Провідний в давньослов'янській культурі культ предків має своє логічне продовження в культурі українській, і реалізується тут через сильну прив'язаність, повагу до батьків і їх рішень на рівні морально-етичної, нормативної основи. Український оказіонально-обрядовий фольклор рясніє приказкам, що засвідчують таке відношення: «Все купиш – батька й матері не купиш»; «Жінка для совіту, теща для привіту, а матинка рідна краще всього світу»; «Батькова та материна молитва зо дна моря рятує, а прокльони в калюжі топлять»; «Куля мине, а материнське слово не мине».

Для батьків каталізатором застосування прокляття виступає нешаноблива і зневажлива поведінка дитини. Згідно з українськими народними уявленнями, батьківське прокляття робить дітей знедоленими, нещасливими і хворими. Проклята батьками дитина не буде жити довго, а її душа після смерті перейде у владу до «нечистої сили»: «Діти прокляті батьками не будуть бачити щастя і довго не житимуть, а коли жонаті – не буде ладу у сім'ї і дітей не буде. А лише бува так, що своїй смертю не вмирають: с туги або втопиться, або завіситься, а то хтось уб'є» [2, с. 44].

В більш ранньому українському фольклорі зустрічається багато сюжетів, героями яких виступають прокляті батьками діти. Дослідження таких сюжетів дає можливість зробити висновок, що каталізатором завжди є провина дитини. Також в них чітко обмальовані наслідки батьківського прокляття, які виглядають як нещасливі випадки – з коня упав, замерз, захворів, що вказує на передчасний характер смерті – раптової, непередбачуваної, яка в народній свідомості осмислюється як спровокована саме батьківським прокляттям.

Поряд з цим, в українському фольклорі зустрічаються сюжети в яких за проклятою батьками дитиною приходять безпосередньо «нечиста сила», побуває уявлення, що проклятих батьками дітей «земля не приймає». У текстах казок і народних оповідань міститься словесна формула, за допомогою якої поряд із іншими батьки проклинали свої дітей: «Щоб ти піднявся із вихором!», а також наявні сюжети, в яких люди зустрічають проклятих дітей, що носяться із вихором, або самі на нього перетворились.

Повагу до батьків як суспільну морально-етичну норму в народній свідомості ще більше укріплює християнське віроучення: «Шануй свого батька та матір свою» [Вихід 20:12], але воно привносить нову рису – поряд із фактом прокляття, українській фольклор містить багато прикладів того, як батьківська молитва рятує дитину від описаної долі, наприклад: «Що закопаюсь в землю, а вона його викине [...] Тоді мати почала молитись Богу, щоб він його прийняв і свята земля. Господь простив їй гріхи, а сина прийняла свята земля: закопали його, і вона вже більш не викидала його грішного тіла» [2, с. 44].

Отже, той факт, що легенди про батьківське прокляття виникають в українській культурі ХХ століття, засвідчує, по-перше, актуальність подібних сюжетів, по-друге, спадкоємність світоглядних і морально-етичних основ, що передаються від покоління до покоління, і таким чином забезпечують її збереження і трансляцію, безперервність розвитку народної думки, глибоку спадковість української культури та її високу цінність для людини.

Список використаних джерел:

1. Даль В. Токовый словарь живаго великорускаго языка. В 4-х т. Том II / В. Даль. – СПб: Издание книгопродавца-типографа М. О. Вольфа. – 1881. – 807 с.
2. Иванов П. И. Сила родительского проклятия по народным рассказам Харьковской губернии / Этнографическое обозрѣне. Кн. III под. ред. Н. А. Янчука // М.: «Русская» типо-литография, 1889. – 224 с.
3. Легенду записала і літературно обробила Понікаровська Н. А. Записано у містечку Сколе Львівської області від Зінкевич Т. у 2015 році.
4. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.): Моногр.: В2 т. – Т. 1. – Х.: Основа, 2001. – 520 с.

Созанська І.П.

викладач суспільних дисциплін;

Горбей А.В.

викладач суспільних дисциплін,

Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Кожний народ – наче неповторний образ, створений митцем за допомогою фарб і натхнення. Художників два – природа і життя, а сам процес творення виступає як розвиток національної культури. Культура нації є мірилом цивілізованості народу і водночас своєрідним генетичним зв'язком поколінь. Протягом усього свого існування народ нагромаджує життєвий досвід, що виливається у створену ним систему культурних цінностей, яка постійно доповнюється і збагачується. Процес створення і передавання всього найкращого в культурі є своєрідною психологічною потребою нації.

Відкритість, здатність сприймати, пристосовувати, перетворювати й українізувати різноманітні культурні впливи, що їх відчував український народ протягом усіх віків своєї історії, є однією з особливостей і сильних сторін нашої культури. Феномен її проявився ще й у тому, що двічі змогла вона відродитись в умовах колоніального гніту і втрати культурної еліти нації. Свою роль відіграли сила духу та добірний культурний генофонд народу.

Сотні років перебувала українська культура в тіні російської, польської та інших культур, а тому здавалась декому якоюсь вторинною, похідною, провінційною. Культурні процеси гальмувала і відсутність власної державності,